

Andrzej Wartecki

Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania turystyki kulturowej

Turystyka Kulturowa nr 3, 4-15

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuły

Andrzej Wartecki, AWF w Poznaniu

Społeczno - ekonomiczne uwarunkowania turystyki kulturowej

Słowa klucze: turystyka kulturowa, kultura, finansowanie turystyki, budżet państwa

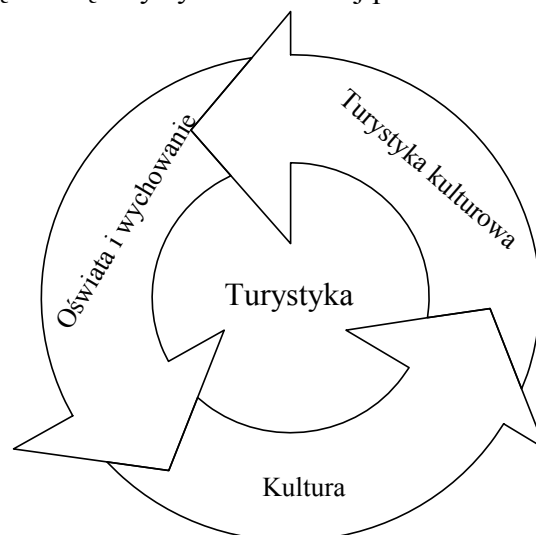
Streszczenie: Artykuł ujmuje zagadnienie turystyki kulturowej w aspekcie społeczno-ekonomicznym. Wskazuje jakie miejsce w finansowym zaangażowaniu budżetu państwa zajmuje turystyka kulturowa. Prezentuje jej wpływ na dochody państwa, rynek pracy (piloci wycieczek, rezydenci, firmy transportowe, gastronomiczne). Z badań wynika, że państwo nie traktuje turystyki w sposób priorytetowy. Takie podejście jest sprzeczne z programami lansującymi np. ideę aktywnego społeczeństwa, czy też innowacyjnej gospodarki, poprawy konkurencyjności polskiej oferty turystycznej za granicą.

Wprowadzenie

W ujęciu społeczno-ekonomicznym turystykę kulturową można rozpatrywać w aspekcie wynikającym z jej istoty jak i dziedzin, które wywierają wpływ na sferę przeżyć, motywacji, ale również kształtowanie świadomości człowieka spowodowanych oświatą, wychowaniem oraz kulturą.

Obowiązki władz państwa w obszarze kultury reguluje Art. 6 Konstytucji RP, z którego wynika, iż „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Ten zapis, jak i podstawowe cele państwa dotyczące kluczowych obszarów społeczno-ekonomicznych stanowią inspirację do jego finansowego zaangażowania również w odniesieniu do turystyki.

Działania wspierające ideę turystyki kulturowej przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Systemowe ujęcie turystyki kulturowej. Źródło: Opracowanie własne

1. Turystyka kulturowa (kulturalna)

„Turystyka kulturalna to przemieszczanie się osób z miejsc ich stałego zamieszkania do miejsc atrakcji kulturalnych w celu zdobycia nowych informacji i doświadczeń oraz zaspokojenia własnych potrzeb.(...) Turystyka kulturalna obejmuje zarówno wytwory kultury

z przeszłości jak i wytwory kultury współczesnej oraz sposoby życia danych grup ludzi lub regionów; obejmuje turystykę zorientowaną na dziedzictwo kultury oraz turystykę zorientowaną na sztukę. Przez pojęcie turystyki kulturalnej rozumie się każdą formę turystyki, w której są zawarte oferty kulturalne [Gaworecki 2003, s.81].

Turystyka kulturowa obejmuje podróżowanie, którego podstawowym motywem jest dziedzictwo kultury. Dziedzictwo pojmowane jest w tym przypadku w dwojaki sposób:

- dziedzictwo sensu stricte, obejmujące zabytki oraz dzieła sztuki – kultura jest w tym sensie jest ściśle związana z historią ogólną i historią sztuki,

- dziedzictwo w ujęciu szerszym z uwzględnieniem takich jak: życie codzienne, nauka i technika ((fabryki, urzędy), środowisko geograficzne (krajobrazy i ich interpretacje, sposoby użytkowania przestrzeni dawniej i dziś), literatura poświęcona różnym regionom, kuchnia traktowana jako sztuka życia [Barbier 2005, s.96].

Turystyka kulturowa to dziedzina turystyki skierowana na odwiedzanie i poznawanie miejsc związanych z kulturą w jej rozmaitych aspektach. Obiekt zainteresowania tej turystyki stanowią zarówno wytwory kultury w przeszłości, jak i współczesne. W jej skład integralnie wchodzi, więc także wszelkiego rodzaju turystyka historyczna. Nie należy zaś krajoznawstwo.

2. Istota kultury

Pierwotnie według M. Czerwińskiego słowo „cultura” oznaczało „uprawę metodyczną, troskę świadczoną żywym – roślinnym organizmom dla wzmożenia ich rozwoju. Ten sam autor zauważa, że ważniejsze od kształtowania takich czy innych organizmów są środki używane dla ukierunkowania wyższych funkcji psychicznych występujących u człowieka” [Czerwiński 1985, s. 8].

Kultura według E. B Taylora (1832 – 1917), to „cywilizacja w najszerszym znaczeniu cywilizacyjnym obejmująca wiedzę, wierzenia, sztukę moralność, prawo, obyczaje i inne zdolności i przyzwyczajenia, zdobyte przez człowieka, jako członka społeczeństwa” [Taylor 1996, s. 15]. Znaczenie słowa cywilizacja, Taylor odnosił bezpośrednio do kultury, gdzie wyraz cywilizowany odnosił się do cech człowieka takich, jak ogładzony, dobrze wykształcony, wychowany, znający dobre obyczaje, itp. Przeciwnością człowieka cywilizowanego był człowiek dziki, prymitywny, barbarzyńca.

Szeroką definicję kultury podał S. Czarnowski (1938), który stwierdził, że kultura, to „całość kształtów i obiektów dorobku społecznego, wspólnych szeregów grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzennie” [Kaczocha 2001, s. 102-104]. Można przyjąć, że do kultury zalicza się wszelkie obiektywowane, tj., istniejące w obiegu społecznym oraz historycznie przekazywalne, wytwory życia społecznego. W takim znaczeniu kultura postrzegana jest, jako zbiorowe dobro ludzi, warunkowane przez wzajemne oddziaływanie ludzi na siebie i przekazywanie sobie wartości, symboli [Dobrzański, Wartecki 2004].

Pod koniec XX w. wykształcił się wymiar zbiorowy kultury. A. Kłoskowska¹ rozwijając ten problem zauważyła, że kultura masowa jest względnie zintegrowaną całością obejmującą zachowania ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorców wykształconych i przyswojonych w toku interakcji oraz zawierające wytwory takich

¹ Antonina Kłoskowska urodziła się w 1919 r., socjolog, profesor Uniwersytetu Łódzkiego i Warszawskiego. Od 1983 członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk. Kierowała Polskim Towarzystwem Socjologicznym. Od 1983 redaktor naczelny kwartalnika PAN *Kultura i Społeczeństwo*. W 1992 została członkiem Rady Kultury przy Prezydencie RP. Jej zainteresowania skupiły się wokół problematyki kultury małych grup społecznych – szczególnie rodziny. Główne prace: *Machiavelli jako humanista* (1994), *Kultura masowa – krytyka i obrona* (1964), *Z historii socjologii kultury* (1969), *Społeczne ramy kultury* (1973), *Socjologia kultury* (1981), *Edukacja kulturalna, a egzystencja człowieka* (1986).

zachowań. Jak widać szczególnie akcent postawiono na mechanizm powstawania kultury, który związany jest z wchodzeniem ludzi w interakcje:

Według J. Szczepańskiego, kultura to „ogół wytworów działalności ludzkiej, materialnych i niematerialnych wartości i uznawanych sposobów postępowania, zobiektywizowanych i przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przekazywanym innym zbiorowościom i następnym pokoleniom” [Szczepański 1970, s. 78].

Kultura postrzegana jest także jako:

„Całością dorobku ludzkości gromadzonego w ciągu jej dziejów, zarówno materialnego (ogół sił, środków i umiejętności o charakterze materialnym), jak duchowego (ogół osiągnięć w nauce, sztuce, moralności itp.).

Poziom rozwoju społeczeństw, grup i jednostek w danej epoce - szeroko uwarunkowany osiągnięciami wiedzy, sztuki oraz formami współżycia społecznego. Poziom osiągnięć i sprawności w jakiejś określonej dziedzinie. Poziom rozwoju intelektualnego, moralnego, takt, obycie” [Kopaliński 1999, s. 434].

Kultura to poziom rozwoju społeczeństw, grup i jednostek w danej epoce – szeroko uwarunkowany osiągnięciami wiedzy, sztuki oraz formami współżycia społecznego. Poziom osiągnięć i sprawności w jakiejś określonej dziedzinie. Poziom rozwoju intelektualnego, moralnego, takt, obycie [Multimedialna Encyklopedia Powszechna 2001].

3. Definicyjne aspekty turystyki

Turystyka – zgodnie z definicją Światowej Organizacji Turystyki (World Tourist Organization WTO) jest to:

ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, zawodowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest aktywność zarobkowa,

forma czynnego wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania [http://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka].

Turystyka to ogół działań ludzi, którzy podróżują i przebywają dla wypoczynku, w interesach i w innych celach nie więcej niż jeden rok bez przerwy w miejscach znajdujących się poza ich zwykłym otoczeniem [ONZ – WTO, terminologia turystyczna, Zalecenia, 1995, s. 5].

Turystyka to ogół stosunków i zjawisk wynikających z podróży i pobytu osób podróżujących w celach wypoczynku, w interesach i innych celach, pozostających poza swoim normalnym środowiskiem nie dłużej niż rok, przy czym główny cel ich wizyty jest inny niż wykonywanie czynności wynagradzanych w odwiedzanym kraju (miejscowości) [Łazarek 2004, s. 12-13].

„Turystyka według T. Lisieckiego jest to zjawisko przestrzenne, społeczno kulturowe oraz gospodarcze polegające na dobrowolnej, czasowej zmianie miejsca pobytu w celach wypoczynkowych, poznawczych i dla uprawiania różnego rodzaju zamiłowań.

Turystyka według K. Przeclawskiego jest zjawiskiem ruchliwości przestrzennej związanej z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu życia oraz polegająca w bezpośrednim kontakcie ze środowiskiem odwiedzającym” [http://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka].

Rozpatrywanie turystyki kulturowej pod kątem jej uwarunkowań ekonomicznych winno uwzględniać po pierwsze środki finansowe pochodzące z budżetu centralnego na dziedziny ją wspierające i po drugie jako działalność gospodarczą o charakterze dochodowym.

Pierwszy wymiar stanowi pewnego rodzaju nadbudowę ideową, ale też i sferę specyficznej konsumpcji (turystyki kulturowej), dzięki której możliwa jest realizacja działań bezpośrednich w sferze biznesu turystycznego.

4. Turystyka kulturowa – aspekt finansowy

Uwzględniając w pierwszej kolejności rolę państwa w zakresie wspierania turystyki kulturowej, należy zaznaczyć, że polega ona na finansowaniu dziedzin tworzących warunki do jej rozwoju takie jak: wydatki na turystykę, hotele i gastronomię, oświatę i wychowanie oraz kulturę.

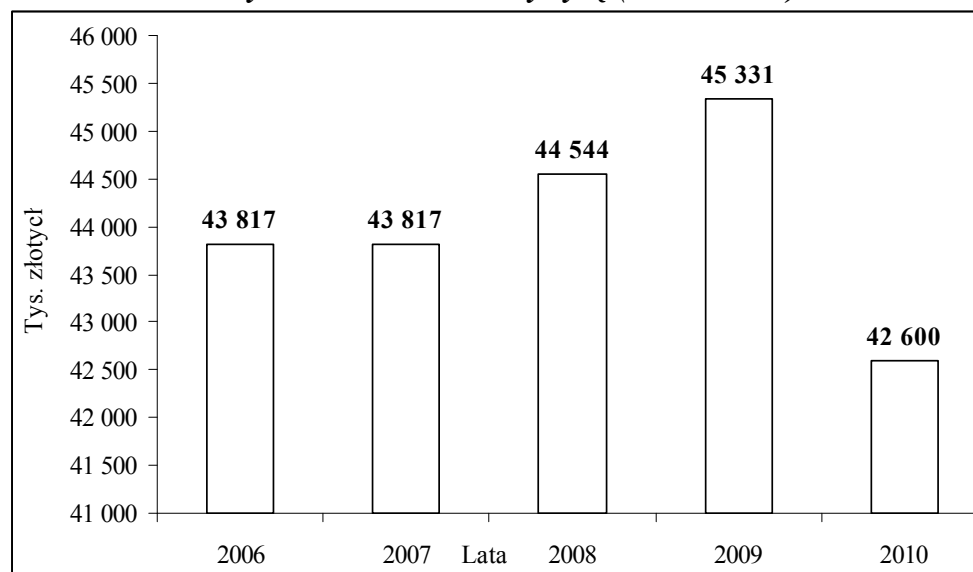
Zestawienie wydatków z budżetu RP w okresie 2006 do 2010 r. na wybrane dziedziny przedstawia tabela 1.

Lp.	Rok	2006	2007	2008	2009	2010
Stan ludności na dzień 31 12 2007 r. - 38 125 479						
1	Turystyka	43 817	43 817	44 544	45 331	42 600
2	W przeliczeniu na 1 mieszkańca w zł.	1,15	1,15	1,17	1,19	1,12
3	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1 047 921	1 200 653	1 430 998	1 601 946	2 309 807
4	W przeliczeniu na 1 mieszkańca w zł.	27,49	31,49	37,53	42,02	60,58
5	Oświata i wychowanie	2 027 586	1 743 270	1 610 397	1 471 825	1 442 925
6	W przeliczeniu na 1 mieszkańca w zł.	53,18	45,72	42,24	38,60	37,85
7	Administracja publiczna	8 683 508	9 039 779	10 426 110	10 738 779	11 193 535
8	W przeliczeniu na 1 mieszkańca w zł.	227,76	237,11	273,47	281,67	293,60

Tabela 1. Wydatki budżetu RP na wybrane dziedziny (w tys. zł.) Źródło: Obliczenia własne

Stopień zaangażowania państwa w obszarze wspierania turystyki w ujęciu ogólnym oraz w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP przedstawiają wykresy 1, 2.

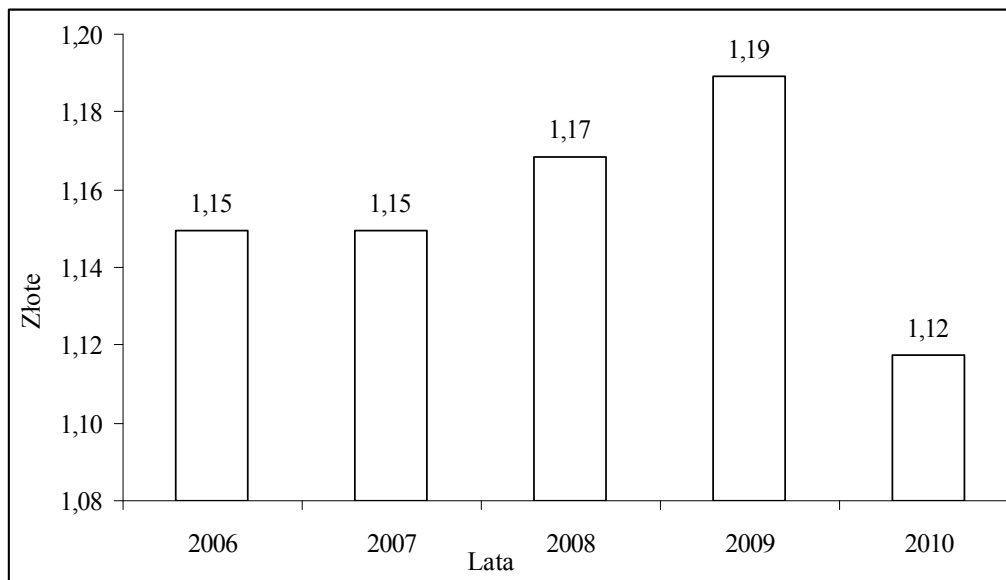
I. Wydatki budżetu na turystykę (2006 – 2010).

Wykres 1. Wydatki budżetu państwa na turystykę. Źródło: Tabela 1.

Wnioski:

1. Wydatki budżetu państwa na turystykę w okresie do 2009 r. (zadania w zakresie upowszechniania turystyki) wzrastały szczególnie od 2008 r.
2. W 2010 r. wydatki budżetu państwa zmniejszyły się o 6,02% w stosunku do roku 2009.

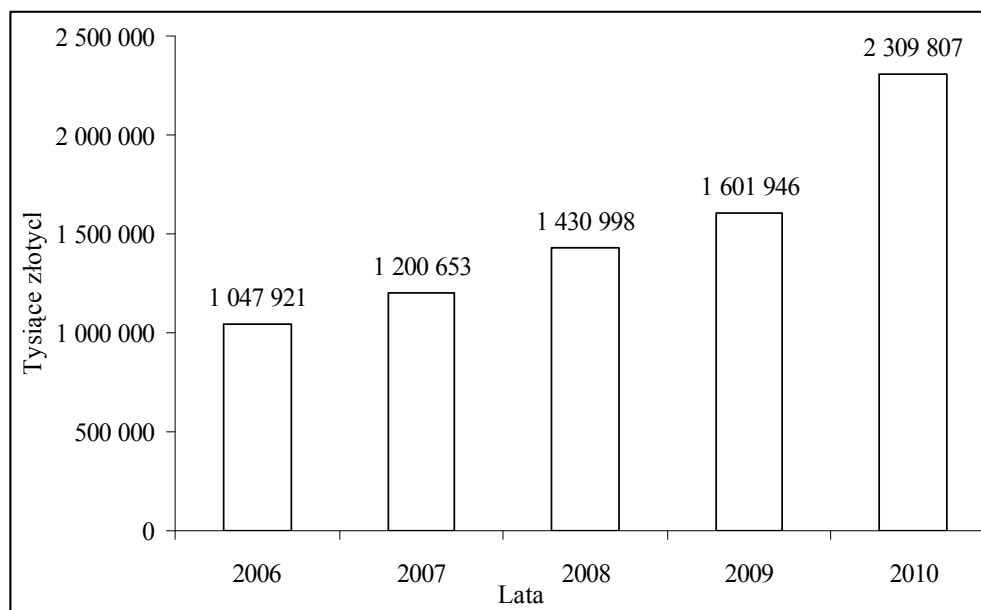

Wykres 2. Wydatki budżetu państwa na turystykę w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Źródło: Tabela 1.

Wnioski:

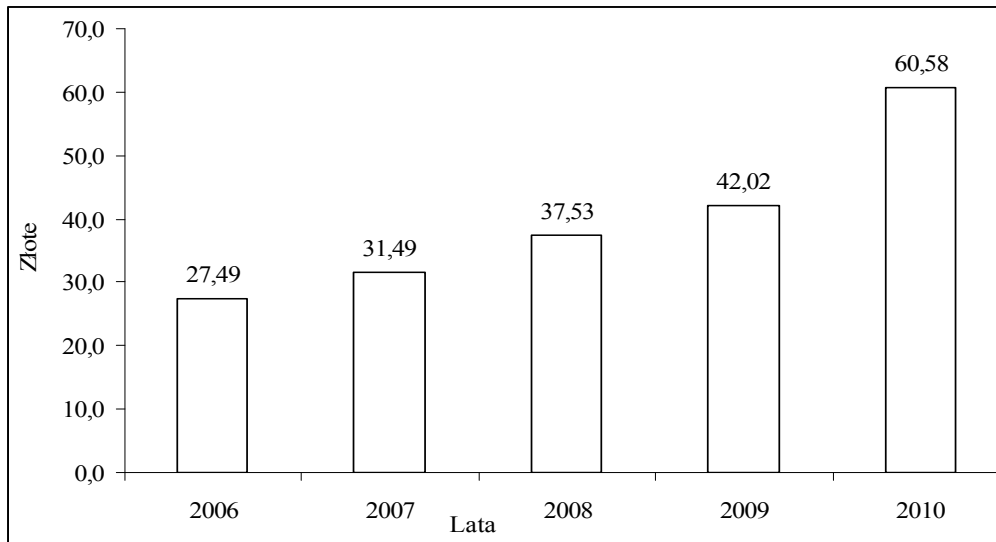
1. Budżet państwa na zadania w zakresie upowszechniania turystyki w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP przeznaczało w okresie od 2006 do 2010 od 1,12 zł do 1,19 zł, co stanowi koszt np. dwóch ulotek.
2. W 2010 r. wydatki budżetu na turystykę (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) zmniejszyły się do poziomu 1,12 zł i tym samym są najniższe w całym badanym okresie.

II. Wydatki budżetu RP na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Wykres 3. Wydatki budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Źródło: Tabela 1

Wnioski:

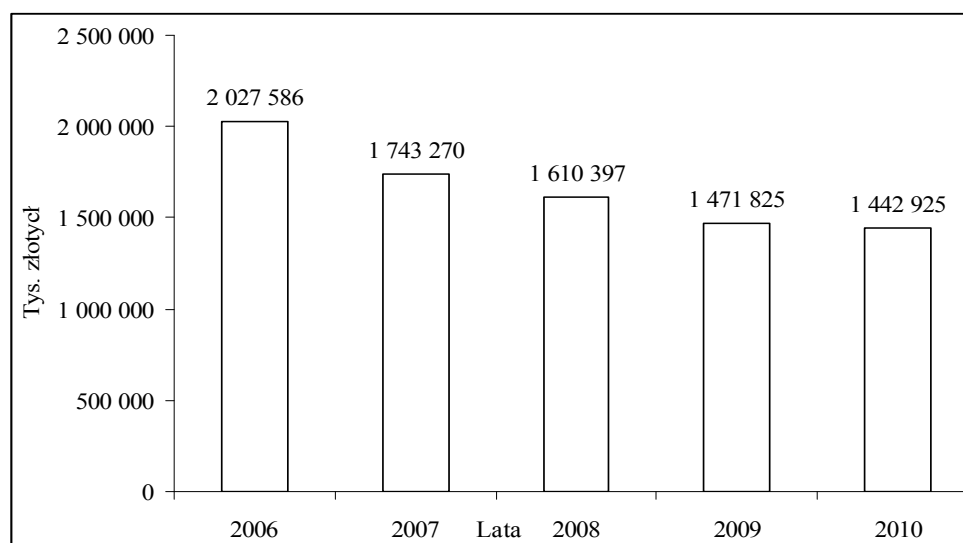
1. Wydatki budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w okresie do 2010 r. systematycznie się zwiększały. Wzrost ten w porównaniu do roku 2006 wyniósł 54,63%.
2. Szczególne znaczenie dla rządu ma promocja i wspieranie polskiej kultury poprzez zwiększenie nakładów, stworzenie sprawnego systemu mecenatu państwowego oraz rozszerzenie dostępu do kultury.

Wykres 4. Wydatki budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: Tabela 1.

Wnioski:

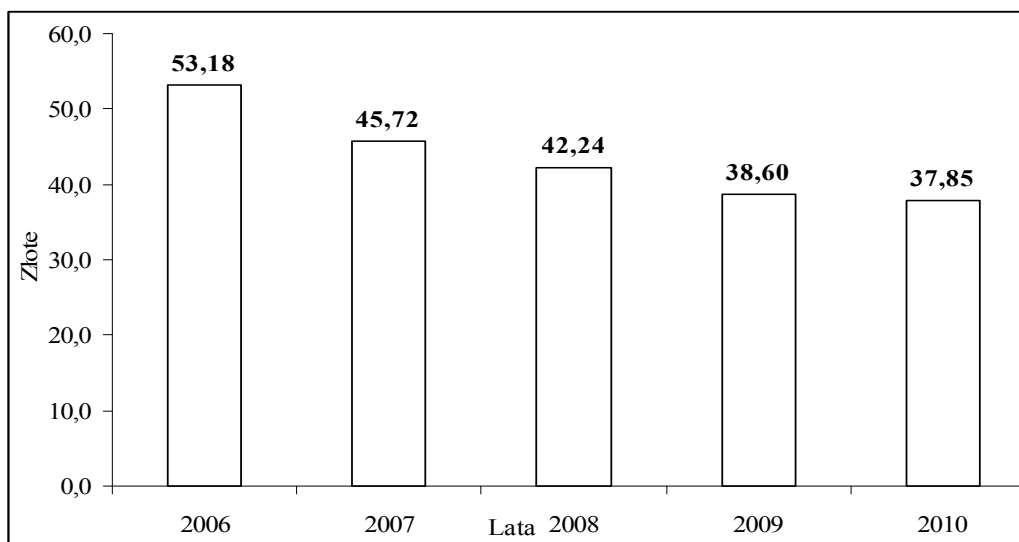
1. Budżet państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP przeznaczał w okresie od 2006 do 2010 od 27,49 zł do 60,58 zł i jest to przykład właściwej realizacji polityki państwa.
2. Wydatki budżetu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) w 2010 r. zwiększyły się o 18,50 zł w stosunku do 2009 r., co stanowi wzrost o 30,5%.

III. Wydatki budżetu RP na oświatę i wychowanie

Wykres 5. Wydatki budżetu państwa na oświatę i wychowanie. Źródło: Tabela 1

Wnioski:

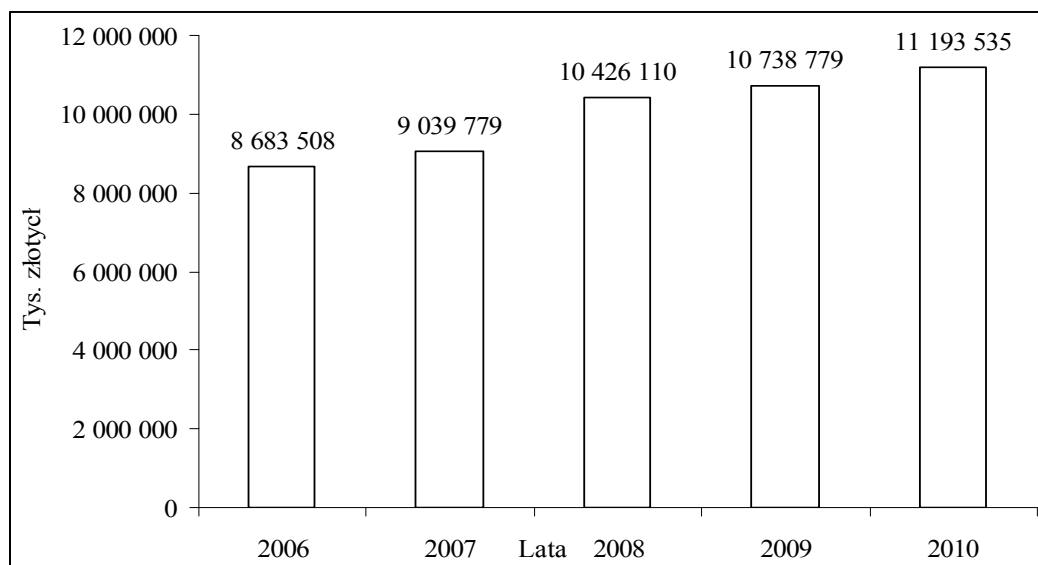
1. Wydatki budżetu państwa na oświatę i wychowanie w okresie od 2006 r. do 2010 r. systematycznie się zmniejszały. Widoczny spadek w roku 2010 w porównaniu do roku 2006 wyniósł 140,4%.
2. Niepokój może budzić fakt, że w analizowanym okresie czasu wydatki budżetu państwa na ten dział ulegają systematycznemu zmniejszaniu. Może to oznaczać, że władze państwowe nie przywiązują należytej uwagi kwestiom oświatowych i wychowawczym.

Wykres 6. Wydatki budżetu państwa na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: Tabela 1.

Wnioski:

1. Budżet państwa na oświatę i wychowanie (w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP) przeznaczał w okresie od 2006 do 2010 od 53,18 zł do 30,85 zł i jest to przykład niewłaściwej realizacji polityki państwa, tym bardziej, że jest to dziedzina, która silnie koreluje z turystyką kulturową.
2. Wydatki budżetu na oświatę i wychowanie (w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP) w 2010 r. zmniejszyły się o 15,33 zł w stosunku do 2006 r., co stanowi spadek o 28,8%.

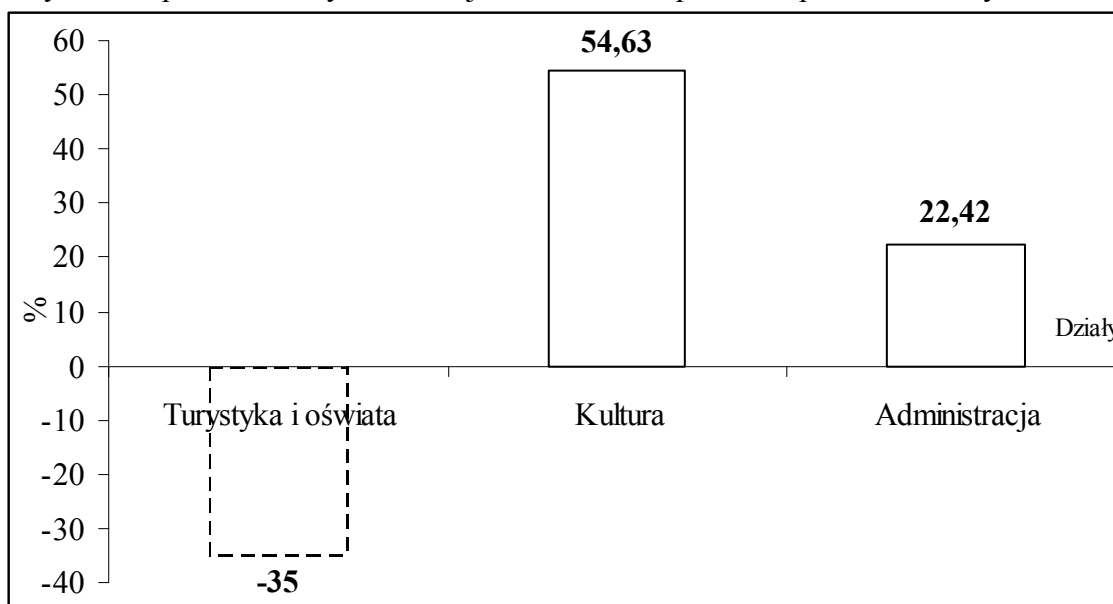
IV. Wydatki budżetu RP na administrację publiczną

Wykres 7. Wydatki budżetu państwa na administrację publiczną. Źródło: Tabela 1

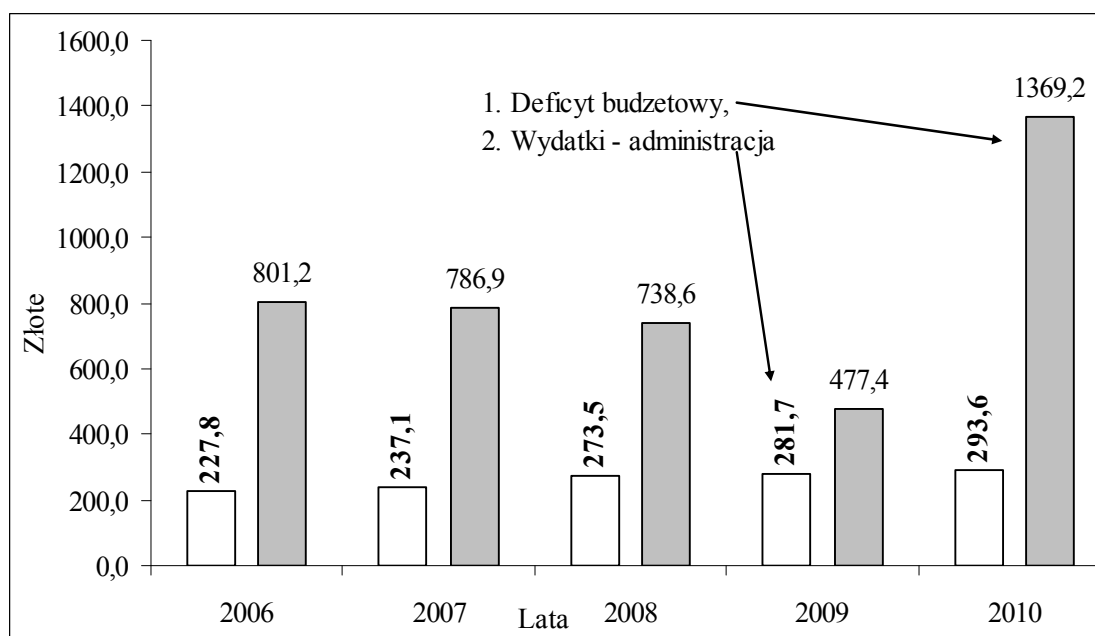
Wnioski:

1. Administracja publiczna jest dziedziną, gdzie budżet państwa systematycznie zwiększa nakłady na jej utrzymanie.
2. Nakłady na administrację publiczną w okresie 2006 do 2010 r. zwiększyły się o 2,510 mld. zł (wzrost o 22,42%). Taki wzrost można uznać za istotny i potwierdza zaangażowanie władz w utrzymaniu aparatu władzy. Tendencje wzrostowe i spadkowe przedstawia wykres 8.

Wykres 8. Wzrosty i spadki budżetu na działy. Źródło: Obliczenia własne

Łącznie spadek na turystykę oraz oświatę w badanym okresie wynosi 35%. Natomiast wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego oraz administrację wzrosły o procentowe wielkości, które przedstawia wykres 8.

Wykres 9. Wydatki budżetu państwa na administrację publiczną, deficyt budżetowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: Tabela 1.

Wnioski:

1. Wydatki budżetu państwa na administrację publiczną w okresie 2006 do 2010 r. wykazywały tendencję rosnącą.

2. Deficyt budżetowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP w badanym okresie do 2009 r. wykazywał tendencję spadkową.

3. W 2010 r. deficyt budżetowy wzrósł w stosunku do 2009 r. o 286,8%, oznacza to wzrost długu publicznego w przeliczeniu na 1 mieszkańca RP.

4. Pomimo trudności budżetowych RP (wysoki deficyt budżetowy), państwo zwiększyło wydatki na administrację w 2010 r. o 11,9 zł. w stosunku do 2009 r. – wzrost o 4,05% (planowana inflacja w 2010 r.: 2,5%).

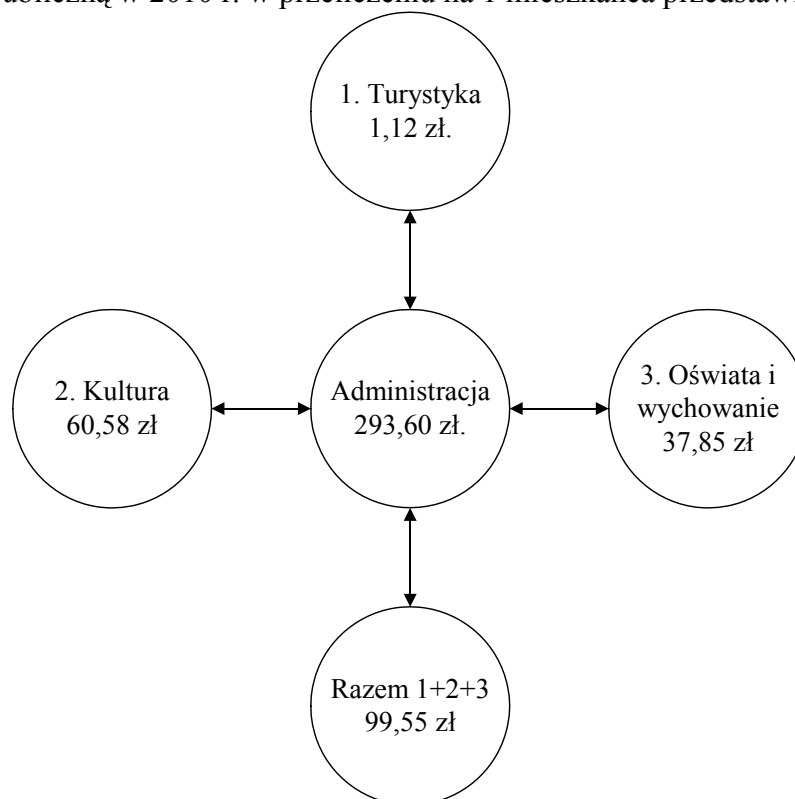
Z przeprowadzonych badań wynika, że państwo nie traktuje turystyki w sposób priorytetowy, wręcz przeciwnie. Takie podejście jest sprzeczne z programami lansującymi np. ideę aktywnego społeczeństwa, czy też innowacyjnej gospodarki, poprawy konkurencyjności polskiej oferty turystycznej za granicą.

1. Aktywne społeczeństwo oznacza zaangażowanie różnorodnych form społecznej aktywności, od samorządu po społeczności internetowe.

2. W zakresie innowacyjnej gospodarki ważne dla osiągnięcia sukcesu gospodarczego jest aktywne, rozumne działanie na rynku, jak i umiejętne wykorzystanie istniejącej bazy i potencjału gospodarczego, który determinuje sukces oraz wzrost gospodarczy.

3. Poprawa konkurencyjności za granicą i stworzenie sprawnego systemu informacji turystycznej – to jedne z głównych założeń strategii turystycznej Polski na lata 2008-2015, przygotowanej przez Polską Organizację Turystyczną.

Wydatki budżetu państwa na: turystykę, kulturę i oświatę i wychowanie oraz administrację publiczną w 2010 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Wydatki budżetu państwa na: turystykę, kulturę i oświatę i wychowanie oraz administrację publiczną w 2010 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Źródło: Tabela 1

Z rysunku nr 2 wynika, że:

1. W 2010 r. wydatki budżetu państwa na działy 1, 2, 3 są niewspółmierne w stosunku do wydatków na administrację publiczną (w przeliczeniu na 1 mieszkańca).

2. Spośród trzech dziedzin: turystyka, kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, oświata i wychowanie) jedynie w przypadku kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wydatki budżetowe wykazywały tendencję rosnącą (2006 do 2010 r.). W tym czasie nakłady na ten dział wzrosły o 33,09 zł., co stanowi 54,62% kwoty z roku 2010. Tak istotny wzrost nakładów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego należy odczytywać, jako zjawiska niezwykle korzystnie z punktu widzenia turystyki kulturowej.

3. Tendencje spadkowe wydatków na turystykę oraz oświatę i wychowanie oznaczają, że państwo nie docenia roli turystyki jako ważnej dziedziny życia gospodarczego, a w przypadku oświaty i wychowania jest to zaniedbanie obowiązków państwa w zakresie kształtowania odpowiednich postaw społeczeństwa, wpływania na ich świadomość, wrażliwość, walory etyczno-moralne.

4. Skumulowane wydatki na działy 1, 2, 3 (tj. kwota 99,55 zł.) jest 2,94 razy mniejsza niż na administrację publiczną, co może oznaczać, że intencją państwa nie jest wspieranie dziedzin, które przyczyniają się do rozwoju turystyki kulturowej.

5. W przypadku administracji wydatki budżetowe wykazywały tendencję rosnącą (2006 do 2010 r.). W tym czasie nakłady na administrację wzrosły o 65,84 zł., co stanowi 22,42% kwoty z 2010 r. Jak widać z przytoczonych liczb państwo bardzo dba o aparat (administrację), dzięki któremu skutecznie może sprawować swoją władzę.

Turystyka kulturowa studium przypadków – ujęcie modelowe.

Na pytanie jak rozwija się turystyka kulturowa postrzegana także jako produkt turystyczny (markowy) w Europie i na świecie, należy odpowiedzieć, że jest ona kluczową formą turystyki, produktem markowym, źródłem dochodów przedsiębiorców oraz krajów, które stawiają na turystykę.

Przykładowe programy imprez turystycznych, w których istotne miejsce zajmuje turystyka kulturowa (tabela 2).

Tabela 2 Wybrane oferty z zakresu turystyki kulturowej

Lp.	Kraj	Program
1.	Austria 	Wycieczka autokarowa 1. Zwiedzanie miasta, m.in.: Belweder, Urania, Muzeum Sztuki Użytkowej, Park Miejski, Opera, plac Marii Teresy, Hofburg, Parlament, Ratusz, Teatr Zamkowy, Uniwersytet, Kościół Wotywny, budynek Giełdy), 2. Zwiedzanie miasta z możliwością indywidualnego oglądania komnat i skarbcza w Hofburgu. 3. Pobyt w kościele św. Józefa i przejazd do wioski winiarzy Grinzing 4. Wyjazd do pałacu Schoenbrunn i zwiedzanie letniej rezydencji Habsburgów, zbudowanej za panowania Marii Teresy, m.in.: apartamentów cesarskich, powozowni oraz ogrodów pałacowych z Glorietą. 5. Zwiedzanie Muzeum Historii Sztuki i Muzeum Historii Naturalnej. Spacer po Mariahilferstrasse i Karntnerstrasse.
2.	Czechy – Praga 	Wycieczka autokarowa 1. Zwiedzanie miasta, m.n.: Hradczany: Zamek Praski, katedra św. Wita, Pałac Królewski, Złota Uliczka, Loreta, Strahovski klasztor, Mala Strana: kościół św. Mikołaja, Wyspa Kampa; Most Karola, Kościół Marii Panny Zwycięskiej z cudowną figurką Praskiego Dzieciątka Jezus. 2. Przejazd do centrum wystawowego Vystaviste ze słynną Fontanną Krizikova na spektakl „Światło i Dźwięk”. 3. Zwiedzanie miasta (komunikacją miejską), m.in. Wacława,

		spacer po Rynku Starego Miasta, oglądanie m. in.: Parlamentu, Muzeum Narodowego, Kościół Matki Bożej Śnieżnej, ratusza staromiejskiego z zegarem „Orloj”, pałacu Goltz-Kinskych i kościoła Tyńskiego, pomnika Jana Husa, dzielnica żydowska. 4. Rejs statkiem po Wełtawie z obiadem (fakultatywnie).
3.	<p style="text-align: center;">Izrael</p> 	<p style="text-align: center;">Wycieczka – zwiedzanie samolotem</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiedzanie Qumran - miejscowość w pobliżu Morza Martwego, w której zostały odnalezione dzbanki zawierające rękopisy sprzed 2 tysięcy lat, znane jako "Zwoje znad Morza Martwego". 2. Zwiedzanie Jerozolimy: Góra Oliwna, z której roztacza się widok na miasto. Następnie spacer do sanktuarium "Dominus Flevit". Przejście przez Stare Miasto i Via Dolorosa. Zwiedzanie Bazyliki Grobu Świętego, Ściana Płaczu oraz przejazd przez Nową Jerozolimę. 3. Przejazd do Jeziora Genezaret (Galilejskiego). Następnie Tabha - miejsce "nakarmienia pięciu tysięcy" i zwiedzanie Kościoła Rozmnożenia Chleba i Ryb. Zwiedzanie Kafarnaum, w którym przebywał Chrystus ze swoimi uczniami. W drodze do Nazaretu, przejazd koło wzgórza zwanego Górą Błogosławieństw. Przyjazd do Nazaretu w Dolnej Galilei. Spacer uliczkami miasta do Bazyliki Zwiastowania, znajdującej się w miejscu, w którym stał dom Marii. Następnie Kościół św. Józefa. Tutaj znajduje się skalna grotta, która była prawdopodobnie miejscem zamieszkania Świętej Rodziny. 4. Zwiedzanie Bazyliki Narodzenia Pańskiego. 5. Zwiedzanie Ein Kerem – miejsce urodzenia Jana Chrzciciela i odwiedzin Marii u Elżbiety. Zwiedzanie Kościoła św. Jana Chrzciciela, zbudowanego nad grotą urodzenia św. Jana. Przejazd przez Nowe Miasto w Jerozolimie do Ogrodów Getsemani. Zwiedzanie Kościoła Wszystkich Narodów, Grobu Najśw. Marii Panny. Przejazd na Górę Syjon, zwiedzanie Wieczernika, miejsca Ostatniej Wieczerzy. 6. Wjazd kolejką linową na szczyt znajdujący się na wys. ok. 440 m nad Morzem Martwym. Stojąc na murach twierdzy Massada, zbudowanej w 36 r. przed Chrystusem przez Heroda Wielkiego, podziwiać można wspaniałe widoki oraz pozostałości po pałacu Heroda.

Źródło: Katalog Travel Time – 2010

Podsumowanie

Turystyka kulturowa stanowi źródło osobistych doznań turystów, ale również spełnia wiele innych funkcji takich jak:

- kształtuje świadomość kulturową, historyczną społeczeństwa,
- inspiruje ludzi kultury, sztuki, nauki do podejmowania różnych inicjatyw,
- edukuje społeczeństwo,
- wpływa na rozwój turystyki,
- promuje kraje, regiony oraz miejscowości,
- generuje miejsca pracy dla wielu osób i przedsiębiorców (piloci wycieczek, rezydenci, firmy transportowe, gastronomiczne, inne),
- w sposób istotny wpływa na wzrost dochodów państw (podatki, opłaty, inne), PKB.

Bibliografia

- Barbier B., *Wybrane aspekty turystyki kulturowej Francuzów*, „Turyzm” 2005, nr 15, s. 95-120
- Czerwiński M., 1985, *Kultura i jej badania*, Ossolineum, Wrocław
- Dobrzański K., Wartecki A. 2004, *Wybrane zagadnienia organizacji i zarządzania instytucjami kultury*, Ars Nova, Poznań
- Gaworecki W., 2003, *Turystyka*, Wydanie IV (zmienione), PWE, Warszawa
<http://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka>
- Kaczocha W., 2001, *Kultura studia z historii myśli*, Ars Nova, Poznań
- Kłóskowska A., 1980, *Kultura masowa*, PWN, Warszawa
- Kopaliński W., 1999, *Podręczny słownik wyrazów obcych*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa
- Łazarek R., 2004, *Ekonomika turystyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa
- Multimedialna Encyklopedia Powszechna*, 2001, Edycja
- ONZ – WTO, *terminologia turystyczna, Zalecenia*, 1995, WTO, Warszawa
- Szczepański J., 1970, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa
- Taylor E. B., 1996, *Cywilizacja pierwotna*, Wydawnictwo Głosu, Warszawa

Social-economic conditions of cultural tourism

Summary:

The article covers the issue of cultural tourism in the social-economic aspect. It points out to the place, in the financial involvement of the country's budget, where cultural tourism is situated. It presents its influence on the state's revenue and labor market (tour leaders, tour reps, transport and catering companies). The research shows that the state does not treat tourism as its priority. Such an approach is contradicts the program promoting, e.g. the idea of active society, innovative economy, or the improvement of Polish tourist offer competitiveness abroad.